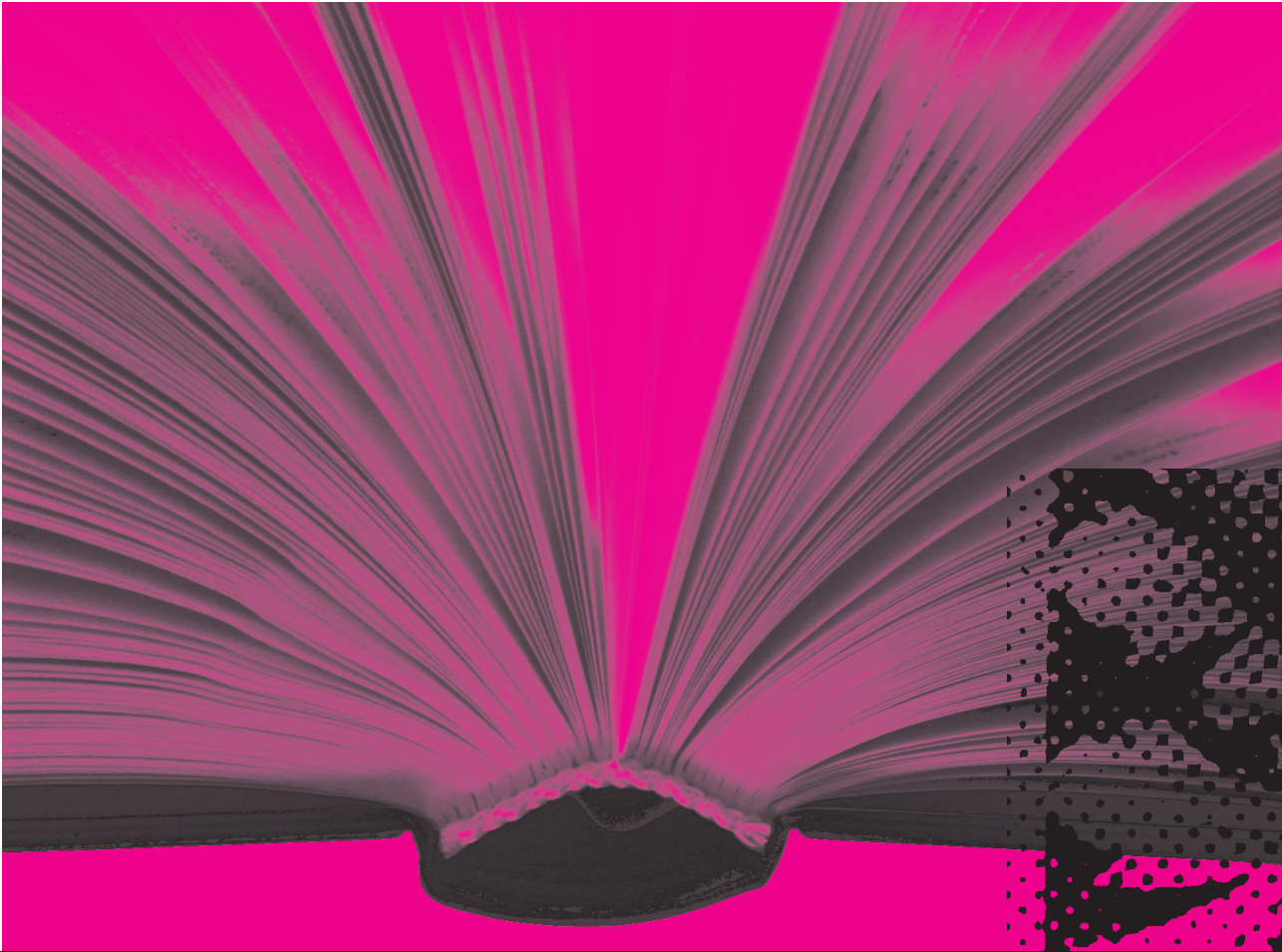

سیری در کتاب «ماضی النجف و حاضرها»

محمود مهدی پور

نگارش کتاب

این کتاب که توسط دانشور محقق مرحوم شیخ جعفر آل شیخ باقر محبوبه نگاشته شده، یکی از منابع ارزشمند پژوهشی در زمینه تاریخ و تراجم خاندان‌ها و عالمان شهر مقدس نجف است. در مقدمه‌ای که «دارا لاضواء» از ناشران پرکار بیروت به عنوان سخن ناشر بر چاپ دوم اثر نوشته، چنین آمده است:

اکنون (۱۵ تموز ۱۹۸۶) بیش از سی سال از چاپ و نشر این کتاب می‌گذرد؛ به‌طوری که نسخه‌های آن همانند نسخ خطی کمیاب شده است. به علاوه، این اثر هنوز در کشورهای عربی به خوبی پخش نشده و از آن‌جا که موضوع کتاب، شهر مقدس نجف، از مهم‌ترین شهرهای جهان اسلام است، شهری است که هزاران عالم و اندیشمند و مصلح اجتماعی و نویسنده از آن فارغ‌التحصیل شده‌اند، از این‌رو، تجدید چاپ این کتاب را توفیق الهی دانسته و آن را از روی چاپ نجف دوباره منتشر کردیم و خدا از اهداف و نیت‌ها آگاه است.^۱ با توجه به این‌که در سال ۲۰۱۱ میلادی قرار داریم، اکنون ۵۵ سال از تألیف این اثر می‌گذرد.

محتوای کتاب

فرزند مؤلف، جناب محمد سعید محبوبه درباره پدرش و محتوای این اثر چنین می‌نویسد:
پدرم پیش‌تر روزگار خویش را در تألیف و تدوین این کتاب سپری کرد. او همانند تمام آزادگان، شیفته وطن خویش - نجف اشرف - بود. این عشق و شیدایی نسبت به وطن، او را به پژوهش و نگارش درباره این شهر واداشت. شهری تاریخی و مقدس که از آغاز پیدایش زمین، خداوند آن را به عنوان مرقد قهرمان اسلام و مرزبان آن امیرالمؤمنین علی(ع) انتخاب کرده است.

بخش چاپ شده این کتاب، شامل سه جلد است: جلد اول، حوادث تاریخ نجف، مثل استقلال خواص و آزادی نجف از چنگ استعمارگران و غاصبان را در بر دارد. در این جلد، از رخدادهای مرتبط با بارگاه مقدس علوی، آبادسازی و تعمیر و تذهیب و دیگر خدماتی که شیفتگان مولا انجام داده‌اند، سخن رفته است. مؤلف در این جلد، از جنبش‌های فرهنگی و علمی که مراکز علمی و مؤسسات دینی به اتمام رسانده‌اند، می‌گوید و گزارشی از کتابخانه‌های

پدرم پیش‌تر روزگار خویش را در تألیف و تدوین این کتاب سپری کرد. او همانند تمام آزادگان، شیفته وطن خویش - نجف اشرف - بود. این عشق و شیدایی نسبت به وطن، او را به پژوهش و نگارش درباره این شهر واداشت. شهری تاریخی و مقدس که از آغاز پیدایش زمین، خداوند آن را به عنوان مرقد قهرمان اسلام و مرزبان آن امیرالمؤمنین علی(ع) انتخاب کرده است.

عمومی و خصوصی نجف ارائه می‌دهد و نقش دانشگاه بزرگ نجف را در نشر اسلام، رشد عقلی و تهذیب اخلاقی امت و پاسداری از زبان و فرهنگ قرآن کریم در آن دوران سیاه نشان می‌دهد.

مجلدات دیگر این کتاب به نگارش زندگی‌نامه خاندان‌های علمی ساکن شهر نجف که جوار امیرالمؤمنین(ع) را برای استمرار پیشرفت علمی و اعتماد فقهی برگزیده‌اند، اختصاص یافته است. مؤلف گرامی، خاندان‌های مجاور مولا را به دو گروه بزرگ: علویان و غیرعلویان تفکیک کرده؛ ولی در جلد دوم و سوم به زندگی‌نامه غیرعلویان پرداخته است. این سه جلد را مؤلف در زمان حیات خویش تکمیل کرده و به جامعه علمی دنیای اسلام تقدیم داشته است.

بخشی دیگر از پژوهش محقق گران‌قدر که مربوط به علویان بوده، با کمال تأسف نامتام ماند و در عصر مؤلف به چاپ نرسید؛ ولی جلد اول این کتاب با استقبال کم‌نظیر چهره‌های علمی و فرهنگی روبه‌رو شد. عالمانی که در سرتاسر دنیای اسلام تشنه آگاهی و آشنایی با تاریخ و حوادث این «بلد امین» و شهر آسمانی بودند، به سرعت نسخه‌های کتاب را خریدند. اصرار علاقه‌مندان سبب شد تا مؤلف مطالب بسیاری بر کتاب بیفزاید و آن را برای چاپ دوباره آماده سازد؛ لکن تقدیر الهی چیزی دیگری بود. مؤلف در حال آماده‌سازی مجدد کتاب بود که اجل محتوم الهی فرا رسید و نویسنده، چاپ دوم کتاب خویش را ندید [فانا الله و انا الیه راجعون].

وفات مؤلف

مرحوم شیخ جعفر آل‌محبوبه، در روز سوم ماه جمادی الاولی سال ۱۳۷۷ قمری، بر اثر سکنه مغزی در جانب چپ که از فشار خون ناشی می‌شد، از جهان رخت بربست؛ در حالی که به شدت در پی تکمیل

مجلدات کتاب حاضر درباره سادات علوی نجف بود. او امیدها داشت که دستاورد سال‌ها پژوهش و کاوش علمی او در اختیار خوانندگان قرار گیرد و یکی از کمبودهای علمی، کتابخانه‌های دنیای اسلام را جبران کند.

مؤلف گران‌قدر این اثر در آخرین ساعات روز چهارشنبه مصادف با ۲۸ ربیع‌الثانی ۱۳۷۷ قمری دچار سکت‌ای دردناک شد و سرانجام در شب سوم جمادی‌الاولی ۱۳۷۷ قمری، روح پاکش از این زندگی تلخ به عالم بالا پر کشید و پیکر مطهرش بر دوش طبقات گوناگون مردم عزادار نجف تشییع شد و پس از تجدید عهد با مرقد مطهر امیرالمؤمنین(ع) روز دوشنبه نزدیک باب الفرج مدفون گردید؛ «طوبی له و حسن مأب».

علامه محمدحسین کاشف‌الغطاء در مقدمه‌ای که بر این اثر نگاشته، از نویسنده کتاب و تلاش وی در روزگار جوانی چنین تجلیل می‌کند:

این فاضل عزیز و نجیب باید بداند که کتاب وی گرچه گاهی کمبود عکس و تصویر و احیاناً مسامحه در تعبیر دارد، اما از کتب‌جاودانه و آثار ارزشمندی است که پا به پای روزگاران پیش می‌رود. پس درود الهی بر او باد و خدایش زنده بدارد و بر امثال او از تلاشگران بانشاط بیفزاید و ما را در این‌گونه خدمات بزرگ موفق بدارد.^۲

این کتاب بر پایه نظام الفبایی خاندان‌ها مرتب شده و در ذیل عنوان هر خاندان، بر اساس نام کوچک شخصیت‌های برگزیده، منظم گردیده است. مثلاً عنوان «آل طمیش» اولین خاندان در جلد دوم و «شیخ یونس نجفی» آخرین شخصیت است که زندگینامه وی در جلد سوم این اثر آمده است.

فهرست جامع خاندان‌های نجفی مطرح شده

۱	آل اطيشى	۲۲	آل دلېزى	۴۳	آل شيخ عبدالرسول	۶۴	بيت المشهدى
۲	آل اعسم	۲۳	آل شيخ راضى	۴۴	آل عبودى	۶۵	بيت مطر
۳	آل انصارى	۲۴	آل زاير دمام	۴۵	بيت العصامى	۶۶	آل مظفر
۴	آل ايروانى	۲۵	آل زويجى	۴۶	العميدون	۶۷	آل مقداد السيورى
۵	آل بلاغى	۲۶	آل زين العابدين	۴۷	آل الغراوى	۶۸	آل مقيم
۶	آل جزايرى	۲۷	بيت زينى	۴۸	آل فتونى	۶۹	آل ملالى
۷	آل جواهرى	۲۸	بيت بستى	۴۹	آل شيخ فرج الله	۷۰	آل لوحى
۸	آل حاجى	۲۹	بيت سميسم	۵۰	آل فر طوسى	۷۱	آل نجف
۹	آل حجابى	۳۰	بيت سورانى	۵۱	آل قرملى	۷۲	آل شيخ يونس
۱۰	بيت حرر	۳۱	بيت سودانى	۵۲	آل قريش	۷۳	بيت نصار
۱۱	بيت حكيم	۳۲	آل شبيبى	۵۳	آل قسام	۷۴	آل نظام الدوله
۱۲	بيت حميرى	۳۳	آل شراره	۵۴	آل قفطان	۷۵	آل الوندى
۱۳	بيت حولاوى	۳۴	بيت الشرقى	۵۵	آل كاشف الغطاء	۷۶	بيت هزار جريبى
۱۴	آل حويزى	۳۵	بيت الشريف	۵۶	بيت الكاظمى	۷۷	بيت هلالى
۱۵	آل حيدر	۳۶	آل شهيد اول	۵۷	آل ملا كتاب	۷۸	بيت لايد
۱۶	بيت خاقانى	۳۷	بيت صغير	۵۸	آل كرباسى	۷۹	آل ياسين
۱۷	آل خضرى	۳۸	آل شيخ طالب	۵۹	آل كركن	۸۰	آل يحيى عاملى
۱۸	آل خليلى (خضر شلال)	۳۹	آل طحال	۶۰	بيت المامقانى	۸۱	آل خمائسى
۱۹	آل خمائس	۴۰	آل طريحي	۶۱	بيت مبارك		
۲۰	آل خنفر	۴۱	بيت شيخ طوسى	۶۲	آل محبوبه		
۲۱	آل رجبلى	۴۲	آل ظالمى	۶۳	آل محى الدين		

► در کتاب، چنین است:

شیخ جعفر آل محبوبه کیست؟

مؤلف در جلد سوم «ماضی النجف و حاضرها» در جای خود، زندگی پدرش شیخ باقر آل محبوبه و زندگی خویش را در صفحات ۲۸۱ و ۲۸۲ آورده است. او در معرفی خویش چنین می‌نویسد:

جعفر، فرزند شیخ باقر، فرزند جواد، فرزند محمد حسن در حدود سال ۱۳۱۴ ق. متولد شدم. در سایه پدر بزرگوار خویش پرورش یافته و او مرا به مکتب فرستاد. خواندن و نوشتن را نزد شیخ راضی عبودی جهلاوی فرا گرفتم. پدرم مرا به قرائت مقدمات، ادبیات عرب و صرف و نحو واداشت و نزد برخی استادان این علوم درس خواندم. منطق را نزد مرحوم شیخ محمد حسن شلیله آموختم. معانی و بیان را از چند استاد، از جمله نزد مرحوم سید نقی حلی فرا گرفتم. معالم را نزد برخی فضلاهی جبل عاملی درس گرفتم. کفایة الاصول و بخشی از رسائل را نزد علامه توانا شیخ حسین حلی حفظه الله و بخشی را نزد میرزا علی ایروانی و قسمتی از رسائل را نزد استاد کنونی نجف علامه سید ابوالقاسم خوئی خواندم. شرح لمعه را نزد موسی دعیبل حفظه الله فرا گرفتم. در تحصیل کوشا و شب‌ها اهل مطالعه بودم. درس اصول را از محضر مرحوم شیخ مهدی مازندرانی و استاد محقق آقا ضیاءالدین عراقی فرا گرفتم و فقه را از درس زعیم بزرگ دینی، میرزا حسین نائینی استفاده کردم و پس از وی به محضر درس آیت حق، شیخ محمدرضا آل یاسین راه یافتیم و تا مرگ او این بهره‌گیری علمی ادامه یافت.

پس از رحلت این استاد، عشق شناخت نجف که از کودکی در نهادم بود، بر جانم غالب شد. پس به پژوهش و نگارش در این زمینه روی آوردم و وقت خویش را دو بخش کردم: بخشی به تحصیل و گفت‌وگوی علمی و درس و تدریس معمولی می‌گذشت و بخشی را به پژوهش

پس از رحلت شیخ محمد رضا آل یاسین، عشق شناخت نجف که از کودکی در نهادم بود، بر جانم غالب شد. پس به پژوهش و نگارش در این زمینه روی آوردم و وقت خویش را دو بخش کردم: بخشی به تحصیل و گفت‌وگوی علمی و درس و تدریس معمولی می‌گذشت و بخشی را به پژوهش و نگارش در حوزه «نجف‌شناسی» اختصاص دادم. ولی چند سال اخیر بیشترین فرصت من در کار پژوهش و نگارش این کتاب سپری شد.

و نگارش در حوزه «نجف شناسی» اختصاص دادم. ولی چند سال اخیر بیشترین فرصت من در کار پژوهش و نگارش این کتاب سپری شد.^۳

آثار مؤلف

تاکنون سه جلد از کتاب «ماضی النجف و حاضرها» منتشر شده، ولی تمام این سه جلد، تنها بخش اول کتاب او را تشکیل می‌دهد. نویسنده در این کتاب ۴۴ خاندان را مستقلاً بررسی کرده و بیش از هشتاد سیره علمی را به طور مستقل یا در ضمن خاندان دیگری آورده است.

بخش دوم این اثر به خاندان‌های علوی نجف اختصاص دارد و آن بخش هم در سه جلد منتشر خواهد شد. فرزند نویسنده، محمد سعید محبوبه، اظهار امیدواری کرده که به زودی این بخش از اثر پدرش منتشر شود و «موسوعه ماضی النجف و حاضرها» در معرفی سادات حسنی، سادات حسینی و سادات موسوی به علاقه‌مندان عرضه شود.

آل محبوبه علاوه بر این کتاب پر ارج، تعلیقات مفیدی بر «عمدة الطالب» و برگزیده‌ای از «لئالی الاخبار» فراهم آورده و پنج دفتر حاوی بسیاری از زندگی‌نامه‌ها، نسب‌نامه‌ها، تاریخ و برگزیده مطالعات دارد. وی کتاب مرحوم فتونی را در زمینه انساب به صورت درختواره درآورده است.

تعلیقاتی نیز بر کتاب‌های «کفایه»، «رسائل» و «مکاسب» در هنگام تحصیل یا تدریس نوشته است. این نجف‌شناس پرتلاش، گاهی در محافل ادبی و مجالس شعر حضور یافته و اشعاری سروده است که به تعبیر خودش چندان کافی و عالی نبوده؛ لذا بدان نپرداخته است. یادش به‌خیر و روانش مسرور باد.

تاکنون سه جلد از کتاب «ماضی النجف و حاضرها» منتشر شده، ولی تمام این سه جلد، تنها بخش اول کتاب او را تشکیل می‌دهد. نویسنده در این کتاب ۴۴ خاندان را مستقلاً بررسی کرده و بیش از هشتاد سیره علمی را به طور مستقل یا در ضمن خاندان دیگری آورده است.

پی‌نوشت

۱. جعفر باقر آل محبویه، ماضی التجف و حاضرها، مقدمه ناشر.
۲. همان، ج ۱، مقدمه تاریخ غره ذی القعدة، ۱۳۵۳ ه‍.ق.
۳. همان، ج سوم، ص ۲۸۱.